

Izvoare arhivistice privind actul Unirii Principatelor

SILVIA POPOVICI

Direcția Generală a Arhivelor Statului a întreprins vaste explorări în arhivele din alte țări, mai ales în cele cu fonduri bogate referitoare la istoria României, culegând și depozitând sub forma unor microfilme o informație dintre cele mai interesante care, evident, se cere utilizată de istoriografie. Între acestea se evidențiază, prin noutatea și valoarea informațiilor cuprinse, documentele aduse din Franța, care clarifică aspecte mai puțin cunoscute ale problemicii Unirii din 1859 și nuanțează atitudinea adoptată de Franța, în aceste împrejurări, față de Principatele Române.

Cu prilejul centenarului Unirii din 1959, din inițiativa Secției de științe istorice a Academiei și Institutului de istorie „N. Iorga”, au fost publicate primele trei volume de *Documente privind Unirea Principatelor*. După 1980 este reluată seria prin publicarea volumelor VI și VII — Corespondență diplomatică franceză și Corespondență diplomatică engleză, în urma colaborării dintre Direcția Generală a Arhivelor Statului și Institutul de istorie „N. Iorga”.

Documentele privind Unirea Principatelor, vol. VI — Corespondență diplomatică franceză (1856—1859), apărută în 1980, cuprinde 332 de documente, în cea mai mare parte inedite, privind perioada martie 1856 — noiembrie 1859, documente selectate din microfilmele aduse de la Arhivele diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe al Franței, Arhivele Naționale din Paris și colecția arhivelor particulare Ed. Thouvenel (ambasadorul Franței la Constantinopol) în perioada Unirii.

Din confruntarea celor cinci fonduri din care se constituie volumul, extragem informații de o deosebită însemnătate. Este vorba de corespondența completă a diplomaților francezi legați prin activitatea lor de Principatele Române, pe care o putem urmări — potrivit inserărilor din volum — pas cu pas, în funcție de evenimentele interne și externe, scrisorile înlănțuindu-se și desăvirșindu-și înțelesul tocmai datorită succesiunii lor cronologice. Judecățile nu sînt reci, oficiale, adeseori, ca în cazul lui Victor Place, se dovedește adeziunea la cauza românilor.

Referindu-se la dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, Victor Place, consulul Franței la Iași, o socotea drept „veritabilă lovitură de trăsnet pentru austrieci și pentru turci și, în același timp, triumful cel mai strălucit al politicii franceze, nu pentru că agenții francezi au lucrat în favoarea ei, „ci pentru că politica noastră a fost bună din punct de vedere al intereselor și aspirațiilor țării” (doc. 245).

În ansamblu, volumul de documente franceze a pus în circulație științifică noi și importante documente a căror cunoaștere va contribui la înțelegerea mai profundă a importantului eveniment, sugerînd o concluzie: Unirea principatelor apare evident ca rezultatul acțiunii poporului român, deoarece

sprijinul extern chiar și al unei puteri în general favorabile în acele împrejurări față de năzuințele românilor, ca Franța, a fost condiționat și incomplet.

Documente privind Unirea Principatelor, vol. VII — Corespondență diplomatică engleză (1856—1859), lucrare apărută în 1984, ca rezultat al colaborării dintre Direcția Generală a Arhivelor Statului și Institutul de istorie „N. Iorga”, înmănunchiază în paginile sale un număr de 418 documente engleze din perioada cuprinsă între începutul anului 1856 — când Congresul de pace lua în discuție problema organizării celor două principate și toamna anului 1859, când marile puteri europene au recunoscut dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Lucrarea se constituie într-o completare a volumelor de corespondență diplomatică deja apărută, încercînd să completeze imaginea factorilor sociali, economici și politici în care poporul român a realizat Unirea Moldovei cu Țara Românească. Documentele incluse în volum sînt total inedite, ele reflectînd o multitudine de aspecte ale luptei interne pentru Unire și, totodată, ale ciocnirilor de interese dintre marile puteri, instituite din 1856 drept garante ale statutului de autonomie al Moldovei și Țării Românești. Prin prisma acestor informații bogate și variate putem să nuanțăm mai precis mișcarea unionistă din ambele principate, să facem unele precizări cu privire la natura unor atitudini politice, să conturăm portrete politice și intelectuale ale unor frunțași ai Unirii, precizînd, în același timp, atitudinea diplomaților britanici, a guvernului de la Londra, în diferitele momente ale procesului Unirii. Lucrarea introduce în circuitul științific surse britanice de arhivă, vechile colecții de documente ca Hurmuzachi, Sturdza, Iorga neconținînd astfel de surse, informații ce întregesc imaginea actului Unirii din 1859.

O altă lucrare, *Românii la 1859. Unirea Principatelor române în conștiința europeană*, vol. I — Documente externe și vol. II — Texte străine, a fost realizată în colaborare cu Biblioteca Centrală de Stat și a apărut în 1984. Volumul I cuprinde 234 de documente din perioada 1848 martie 22 — 1866 octombrie 8, referitoare la pregătirea, înfăptuirea și ecoul internațional al Unirii Principatelor, selectate din colecțiile de microfilme și xerografii aflate la Direcția Generală a Arhivelor Statului și provenind din arhivele străine: Austria, Belgia, Franța, Germania, Italia, Iugoslavia, Marea Britanie, Portugalia, Turcia, Ungaria, U.R.S.S. Volumul II, elaborat de Biblioteca Centrală de Stat, cuprinde 31 de texte străine ale căror autori, indiferent de naționalitate, afirmă și susțin cu argumente pertinente necesitatea Unirii celor două Principate Române.

Cele două genuri de surse se completează în chip firesc, ele dezvăluie în toată amploarea labirintului de țesături și intrigi politice în care s-au încrucișat interese de tot felul, fățișe sau ascuse, în care luptele pentru influență și supremație n-au cunoscut margini, reflectînd, ca într-o oglindă, adevărata față a Europei marilor monarhii din anii 1848—1866, al căror declin se întredvedea de pe atunci.

Spun foarte mult înseși „motivele” și „justificările” unor țări potrivnice Unirii. La 2 aprilie 1857, ministrul Afacerilor Externe al Angliei, telegrafia reprezentantului acestei țări în Comisia Europeană pentru Principate, cu sediul la București, că guvernul englez se opune Unirii pentru că aceasta, „ar fi un prim pas spre dezmembrarea Imperiului Otoman, pentru apărarea integrității căruia a fost întreprins ultimul război și au fost făcute atîtea sacrificii costisitoare”. (Vol. I, p. 115—116). De asemenea Elias Regnault

scria, în 1858, că Austria era foarte hotărâtă să acționeze împotriva Unirii, întrucât „ea se temea de spectacolul și de exemplul pe care le pot oferi un popor liber așezat la frontierele Transilvaniei și Bucovinei, născut din aceeași părinți, vorbind aceeași limbă, avînd aceleași obiceiuri și aceleași idei ca și românii supuși ai Austriei și putînd foarte ușor să le întindă mîna”. (Vol. II, p. 124).

O seamă de documente exprimă surpriza, uluiala și chiar deruta diplomaților puterilor europene la aflarea știrii despre dubla alegere a lui Cuza, în pofida prevederilor Convenției de la Paris din august 1858. Secretarul legației Belgiei la Constantinopol raporta între altele: „... Puterile, la rîndul lor, nu pot accepta o formă de guvernămînt care consacră principiul Unirii politice a Principatelor, pe care au vrut să-l îndepărteze cu orice preț ca pericolos pentru integritatea Imperiului Otoman”. (Vol. II, p. 357 — 358). O serie de documente oglindesc influența Unirii Moldovei cu Țara Românească în celelalte teritorii locuite de români, teama autorităților de aici în legătură cu o ridicare generală la luptă a românilor pentru desăvîrșirea Unirii național-statale.

Pe lângă volumele de documente prezentate, arhiviștii de la Direcția Generală a Arhivelor Statului și de la unele filiale au elaborat și unele lucrări ce conțin date și informații speciale cum sînt: Contribuția județului Vîlcea la Unirea Principatelor, elaborată de arhiviștii filialei județene Vîlcea, în colaborare cu fostul Consiliu al Culturii, publicată în 1982.

Lucrarea conține 117 documente, din care 96 sînt inedite, privind campaniile electorale din 1857 și 1859 pentru alegerea Divanului Ad-hoc și, respectiv, Adunării Elective. Documentele reflectă starea de spirit a vîlcenilor care și-au manifestat cu tărie profundele lor sentimente unioniste în toate ocaziile, dar mai ales în zilele fierbinți ale lui ianuarie 1859. Dintre documentele prezentate menționăm documentul din 29 septembrie 1859, prin care alegătorii districtului Vîlcea cer anularea alegerilor, datorită abuzurilor electorale săvîrșite de cîrmuitorul județului, I. Lahovari, sau cel din 20 iunie 1859, care prezintă o amplă panoramă a stării social-economice a județului.

Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori, lucrare a unor arhiviști ai filialei județene Iași, apărută cu ocazia comemorării a 100 de ani de la moartea domnitorului Unirii, conține 273 de acte și scrisori, dintre care 225 inedite, depistate în urma unei serioase și competente investigații ale diverselor fonduri documentare din arhive și biblioteci. Documentele conțin informații referitoare la epoca și la problemele fundamentale ale acesteia, la cunoașterea vieții și definirea personalității lui Alexandru Ioan Cuza.

Albumul heraldic *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol*, editat în 1981, este menit să evidențieze modul în care izvoarele speciale, parte integrantă a tezaurului istoric al țării reflectă lupta pentru împlinirea obiectivelor primordiale ale poporului român, unitatea națională și independența. Capitolul III, intitulat „Unirea Principatelor, deziderat al poporului român exprimat în simbol”, evidențiază ideea de unitate reprezentată prin includerea în stemă a elementelor compoziționale ale stemelor Țării Românești și Moldovei, precum și de doi lei ce reprezentau în evul mediu provincia Dacia și care, în unele documente, sînt însoțite de cuvintele „Horia Rex Dacie”. „Tot norodul românesc”. „România virtus Romana rediviva”.

În afara edițiilor de documente, studiilor și lucrărilor prezentate, tematica Unirii reflectată în documentele aflate în depozitele noastre, a fost prezentată și în paginile „Revistei Arhivelor”, cu ocazia diverselor aniversări

ale marelui act ce a pus bazele statului național modern. Între articolele prezentate menționăm: Documente din expoziția organizată de Direcția Generală a Arhivelor Statului cu ocazia centenarului Unirii (cînd se prezintă cea mai bogată expoziție pe această temă), constituită din documentele originale, fotocopii, stampe, cărți, afișe, publicații din perioada 1859 — 1866; documentele provenite de la mînăstiri (Actul dezvoltător al Adunării Ad-hoc, declarația deputaților țărani clăcași făcute prin reprezentantul lor Tănase Constantin), documente ale Camerei Deputaților, ale Ministerului de Interne precum și o colecție de mărci poștale românești din acea perioadă împrumutată de la diferiți colecționari.

Documente inedite privitoare la Unirea Principatelor aflate în arhiva Ministerului de Externe din Bruxelles este titlul altui articol, rod al cercetării efectuate la menționata arhivă unde se păstrează rapoartele consulilor Belgiei la București și Iași în anul 1851. Seria articolelor poate fi continuată, ele constituind o primă manifestare a cercetărilor efectuate asupra documentelor deținute.

Documentele prezentate, rod al activității de cercetare desfășurate în arhivele din țară și din străinătate, relevă cu noi argumente idealurile Unirii, ale făuririi unei Românie puternice, libere și demne.